

Людмила Зубрицька,
кандидатка політичних наук, деканка факультету соціальних
наук та соціальних технологій,
Національний університет «Кієво-Могилянська академія»
zubrytska@ukma.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-8148-4734>

АКТИВІЗАЦІЯ МІФУ У ПЕРІОД ВІЙНИ

Ситуація повномасштабного вторгнення, російсько-української війни постала для України складним випробуванням, порушивши сталу картину світу. Кризова ситуація війни руйнує сталий звичний суспільний порядок, дезорганізує суспільну свідомість, яка для відновлення послуговується міфологічними архетиповими конструктами.

Для міфологічної свідомості характерна специфічна форма самоідентифікації особистості через злиття з групою, що відповідає такому рівню розвитку суспільства, коли особистість ще не в змозі виокремитись з групи. Для ідентифікації з спільнотою, яка сприймається як «ми», велике значення має образ «їх», ворогів і опонентів. Архетипові конструкти «ми — вони», «свій — чужий», «друг — ворог» під час кризових, переломних періодів наповнюють світоглядні матриці, які накладаються на наявні реальні ситуації та події. Таким чином міфологічним стає сам спосіб сприйняття дійсності більшістю людей.

Реальні соціальні та політичні проблеми в міфологізованій масовій свідомості підміняються спрощеним уявленням про боротьбу двох міфологізованих спільнот («наші — не наші», «українці — росіяни», «патріоти — сепаратисти», «волонтери — корупціонери», «добровольці — ухилянти»), яка вкладається у матрицю «ми — вони». При цьому сприйняття моральних норм та приписів існує лише стосовно «нас»,

а «вони» не виступають об'єктом моралі, опиняються поза сферою її регулювання. Сьогодні будь-який недемократичний акт (навіть насилля), здійснений по відношенню до «них», не є перепорою для самооцінки «нас» як сповідувачів найвищих ідеалів демократії. «Наші» загиблі — це завжди «жертви», а «їхні» втрати — це «здобутки».

Інший напрям активізації міфологічних структур масової свідомості — персоніфікація уявлень про причини війни, які далі переростають в образи «злих» і «добрих» сил, «ворога» і «героя». Міфологічна логіка не визнає можливості існування безособової, об'єктивної причини події або явища, вона завжди потребує конкретного адресата, тому виокремлює особу або групу, які й уособлюють причини. Так для українців найбільшим персоналізованим «злом» є президент рф В. Путін. Саме він уособлює «образ ворога», тому міфологічне мислення пов'язує кінець війни з його фізичним чи політичним знищенням.

Одним з найголовніших психологічних механізмів сприйняття міфологічною свідомістю відносин між людьми у своїй групі є механізм персоніфікації лідера, що зазвичай знаходить відображення у архетипі «героя». Цікавою є його проєкція на політичних акторів, наділених державною владою. Здебільшого влада потенційно забезпечує наповнення цього архетипу, так як у міфологічній свідомості повага до «священної» влади як вирішальної сили закладена з давніх давен.

Образ «героя» завжди наповнюється символічними харизматичними рисами, накладаючись на постать лідера, який сприймається як той, хто вирішить ситуацію, закінчить війну, подолає усі негаразди та здолає усіх ворогів. Якщо до початку повномасштабного вторгнення жодному з президентів України не вистачило символічного потенціалу для заповнення архетипу «героя» (домінував сукупний образ героя війни — звичайного солдата, майданівця, волонтера тощо, який щодня боронить та страждає за Україну), то наразі це вдалось чинному очільнику Володимиру Зеленсько-

му. Чому? Відповідь знаходимо у Дж. Кемпбелла, який змальовує структуру міфу про героя (Кемпбелл, 2020, с. 293). Шлях героя є циклічним та має проходити три стадії: *перехід через межу (пориг) реальності, випробування за межею, повернення до людей*. *Перехід через межу* передбачає боротьбу з ворожою силою, що стоїть на заваді мети героя, перемогу або поразку у ключовій битві. *За межею* відбуваються випробування під час мандрівки, вирішальне випробування та здобуття нагороди, розширення меж свідомості (просвітлення, переродження, звільнення). На шляху *повернення до людей* на героя очікує втеча від переслідувачів, допомога, протекція могутньої божественної, надприродної сили, битва біля межі, спасіння, воскресіння тощо (Кемпбелл, 2020, с. 29).

Постаті Володимира Зеленського вистачило символічного потенціалу для злиття з архетипом героя. Для міфологічної свідомості він здійснив похід за межу, перемагає ворога, переродився у новій якості (ритуально «помер» в минулому житті (світі шоу бізнесу) та «воскрес» у своєму міфічному образі героя, що боронить світ від зла).

Варто зазначити, що ключове завдання міфів — пояснення і відновлення картини світу, що руйнується і змінюється на очах, тобто вони виконують потужну терапевтичну функцію у часи війни.

Список використаних джерел

Кемпбелл, Дж. (2020). *Тисячолікий герой*. Terra Incognita.